

Центральноукраїнський національний технічний університет
Кафедра сільськогосподарського машинобудування

“ЗАТВЕРДЖУЮ”
Проректор
з науково-педагогічної роботи
А КИРИЧЕНКО
“_____” _____ 2025 року

ПРОЄКТ

РОБОЇ ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ОСНОВИ ОХОРОНИ ПРАЦІ

(назва навчальної дисципліни)

спеціальність

201 – Агрономія

(шифр і назва спеціальності)

освітня програма

«Агрономія»

(назва освітньої програми)

факультет

Агротехнічний

(назва факультету)

2025/2026 навчальний рік

Розробники: Дейкун В.А., доцент, канд. техн. наук
(вказати авторів, їхні посади, наукові ступені та вчені звання)

Робочу програму схвалено на засіданні кафедри сі́льськогосподарського машинобудування

Протокол від “ ____ ” _____ 2025__ року № ____

Завідувач кафедри сі́льськогосподарського машинобудування

_____ (Лещенко С.М.)
(підпис) (прізвище та ініціали)

Декан агротехнічного факультету

_____ (Сало В.М.)
(підпис) (прізвище та ініціали)

1. **Опис навчальної дисципліни**

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітній рівень Освітня програма “Агрономія”	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів - 3,0	Галузь знань 20. «Аграрні науки та продовольство»	Обов’язковий освітній компонент професійної підготовки	
Загальна кількість годин - 90	Спеціальність: 201 – “Агрономія” Освітня програма “Агрономія”	Рік підготовки:	
		3-й	3-й
		Семестр	
		5-й	5-й
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2 самостійної роботи студента – 2,5	Освітній рівень: <u>перший (бакалавр)</u>	Лекції	
		32 год.	6 год.
		Практичні, семінарські	
		-	-
		Лабораторні	
		-	-
		Самостійна робота	
		58 год.	84-год.
		Індивідуальні завдання: -	
		Вид контролю	
Зал..	Зал..		

Мова навчання: українська

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета дисципліни – надання здобувачам знань і формування вмінь з правових та організаційних питань охорони і гігієни праці, виробничої санітарії, безпеки праці та протипожежної безпеки, визначених відповідними державними стандартами освіти, а також активної позиції щодо практичної реалізації принципу пріоритетності охорони здоров'я працівників.

Завдання дисципліни:

- ознайомлення здобувачів з законодавчою та нормативною базою з охорони праці в Україні та її використання у виробничій діяльності;
- ознайомлення з системою державного управління охороною праці та організацією охорони праці на виробництві;
- вивчення і аналіз шкідливих та небезпечних факторів на виробництві, пропаганда безпечних засобів праці, та захисту працівників від небезпечних та шкідливих факторів, а також ліквідації від наслідків їх дії.
 - оволодіння здобувачами знань, вмінь і навичок, необхідних для їх реалізації.

У результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач вищої освіти повинен набути наступні **компетентності**:

Загальні:

ЗК8. Навички здійснення безпечної діяльності.

ЗК12. Знання законодавчих, нормативно-правових, інженерно-технічних та санітарно-гігієнічних основ забезпечення безпечної діяльності.

Фахові:

ФК10. Здатність забезпечувати необхідний рівень безпеки у надзвичайних ситуаціях відповідно до майбутнього профілю роботи, галузевих норм і правил.

Програмні результати навчання:

ПРН11. Ініціювати оперативне та доцільне вирішення виробничих проблем відповідно до зональних умов;

ПРН16. Організувати результативні і безпечні умови роботи;

ПРН17. Ідентифікувати, аналізувати та досліджувати небезпечні чинники природного та техногенного середовищ. Вміти обґрунтовано вибирати пристрої, системи і методи відповідно до майбутнього профілю роботи з попередження виникнення надзвичайних ситуацій, локалізації та ліквідації їхніх наслідків.

Програма дисципліни «Основи охорони праці » розроблена з урахуванням того, що здобувачі вищої освіти відповідно до освітньо-професійних програм підготовки вивчають загальні питання безпеки

людини в умовах її життя і діяльності в побуті, громадських місцях, на виробництві тощо.

Структурно логічна схема підготовки.

Предмет вивчається на четвертому курсі навчання на основі знань, які здобувачі вищої освіти отримали з базової середньої освіти та на попередніх курсах.

До навчальних дисциплін, знання яких потрібне здобувачам вищої освіти для засвоєння курсу «Основи охорони праці », належать: фізика; хімія; основи екології; безпека життєдіяльності; суспільно-економічні дисципліни; загально-технічні дисципліни.

3. Програма навчальної дисципліни

- Тема 1. Правові та організаційні питання охорони праці.** Значення дисципліни для підготовки фахівців, зв'язок охорони праці з іншими дисциплінами. Основні поняття, терміни та визначення. Структура, зміст дисципліни «Основи охорони праці».
- Тема 2. Законодавча та нормативна база України з охорони праці.** Основні законодавчі акти про охорону праці, їх правове поле щодо охорони праці. Державні міжгалузеві та галузеві нормативні акти про охорону праці. Міждержавні стандарти з безпеки праці, Державні стандарти України з безпеки праці, вимоги з охорони праці нормативних документів у галузі будівництва. Державний реєстр нормативних актів про охорону праці. Відповідальність за порушення законодавства про охорону праці.
- Тема 3. Державне управління охороною праці та організація охорони праці на виробництві.** Основні функції та завдання управління охороною праці. Управління охороною праці на підприємстві. Обов'язки роботодавця щодо охорони праці. Організація служби охорони праці, її основні завдання, функціональні обов'язки та права. Комісія з охорони праці на підприємстві, її створення та повноваження. Паспортизація та атестація робочих місць.
- Тема 4. Навчання з питань охорони праці.** Чинні міжгалузеві та галузеві нормативні акти про навчання з охорони праці, їх основні положення щодо реалізації системи безперервної освіти у галузі охорони праці. Інструктажі з охорони праці, їх види, проведення та реєстрація. Обов'язки і відповідальність роботодавця щодо дотримання вимог нормативів про навчання працівників з охорони праці.
- Тема 5. Розслідування та облік нещасних випадків, професійних захворювань та аварій на виробництві.** Нещасні випадки, які необхідно розслідувати на виробництві. Порядок і терміни розслідування нещасних випадків, склад комісії, акт про розслідування нещасного випадку. Порядок спеціального розслідування нещасних випадків, комісія з розслідування та її функції. Матеріали спеціального розслідування та висновки комісії
- Тема 6. Аналіз, прогнозування, профілактика травматизму та професійної захворюваності на виробництві.** Мета і методи аналізу, їх порівняльні характеристики. Показники виробничого травматизму та їх аналіз. Існуючі системи обліку, аналізу та дослідження травматизму.

- Тема 7. Загальні положення фізіології, гігієни праці та виробничої санітарії.** Основні вимоги чинного законодавства до організації, розміщення виробництва та створення нормативних умов праці. Фактори, що визначають санітарно-гігієнічні умови праці. Методи та показники оцінювання умов праці та створення нормативних умов праці на виробництві
- Тема 8. Повітря робочої зони. Вентиляція виробничих приміщень.** Основні визначення та поняття щодо робочого місця. Мікрокліматичні показники робочої зони та їх вплив на організм людини. Поняття про теплообмін та терморегуляцію організму людини. Гіпотермія, гіпертермія та порушення водно-сольового балансу організму, судомна хвороба і тепловий удар. Нормування та контроль параметрів показників мікроклімату.
- Тема 9. Освітлення виробничих приміщень виробничих приміщень.** Поняття про світлотехнічні характеристики освітлення та одиниці їх вимірювання. Природне освітлення.. Нормування природного освітлення. Проектування систем природного освітлення. Штучне освітлення. Робоче, аварійне, чергове, евакуаційне та охоронне освітлення виробничих приміщень. Нормування штучного освітлення. Проектування штучного освітлення.
- Тема 10. Захист від вібрацій, шуму, ультразвуку та інфразвуку.** Основні визначення та поняття, параметри вібрації, логарифмічні рівні віброшвидкості. Класифікація вібрацій за походженням, локальні вібрації та вібрації робочих місць. Особливості дії вібрації на організм людини.
- Тема 11. Захист від іонізуючих випромінювань.** Визначення основних понять "іонізуюче випромінювання" та "радіаційна безпека". Гігієнічне нормування іонізуючого опромінення, основні дозові межі, їх значення залежно від групи критичних органів. Допустимі рівні, їх сутність та призначення. Переопромінення персоналу, планування та контроль дозових навантажень. Методи та засоби захисту.
- Тема 12. Загальні поняття про виробничі небезпеки, причини їх виникнення та запобігання наслідкам.** Основні поняття та визначення. Джерела та фактори виробничих небезпек. Поняття про небезпечність робочого місця, сільськогосподарських машин, виробничого процесу.
- Тема 13. Безпека функціонування систем під тиском та кріогенної техніки.** Визначення "посудина, що працює під тиском". Причини аварій і травм під час експлуатації систем, що працюють під тиском.

Загальні вимоги безпеки до посудин, що працюють під тиском. Класифікація посудин. Технічний паспорт посудини. Вимоги до арматури, запобіжних пристроїв, контрольно-вимірювальних приладів. Запірна арматура, запобіжні клапани, манометри, водовимірювальні прилади

Тема 14. Безпека вантажно-розвантажувальних і транспортних робіт.

Виробничі небезпеки під час виконання вантажно-розвантажувальних робіт. Класифікація вантажів за їх небезпечністю. Знаки небезпеки вантажів. Норми переміщення вантажів вручну. Правила складування та переміщення вантажів.

Тема 15. Електробезпека. Зміст понять "електробезпека", "електротравма"

та "електротравматизм". Особливості дії електричного струму на організм людини.. Допустимі значення струмів і напруг. Умови ураження людини електричним струмом. Небезпека у разі дотику до корпусу електроустановки, що опинився під напругою. Напруга дотику та крокова. Надання першої допомоги у разі ураження електричним струмом.

Тема 16. Пожежонебезпечні властивості матеріалів та речовин. Система

пожежного захисту. Основні поняття та визначення з пожежної безпеки. Нормативні документи з пожежної безпеки. Основні причини пожеж. Статистика пожеж та їх наслідків в Україні за останні роки. Процес горіння і пожежонебезпечні властивості матеріалів та конструкцій. Умови виникнення горіння. Класифікація видів горіння. Повне і неповне згоряння. Ламінарне і дефлаграційне горіння, вибух і детонація. Гомогенне та гетерогенне горіння. Негорючі, важкогорючі, горючі матеріали та речовини. Сутність і окладові системи пожежного захисту, її призначення. Запобігання розповсюдженню пожежі. Запобігання розвитку пожежі. Пожежна сигналізація. Вогнегасні речовини. Первинні засоби вогнегасіння. Порядок оснащення об'єктів первинними засобами вогнегасіння. Стаціонарні засоби гасіння пожежі. Протипожежне водопостачання.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви тем	Кількість годин												
	денна форма						заочна форма						
	усього	у тому числі					усього	у тому числі					
		л	п	лаб.	інд.	с.р.		л	п	лаб.	інд.	с.р.	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	
Вступ	2	1											
Тема 1. Правові та організаційні питання охорони праці Тема 2. Законодавча та нормативна база України з охорони праці	6	1	0			2	3						3
Тема 3. Державне управління охороною праці та організація охорони праці на виробництві	6	1	0			2	4	1					3
Тема 4. Навчання з питань охорони праці	6	2				2	3						3
Тема 5. Розслідування та облік нещасних випадків, професійних захворювань та аварій на виробництві	8	1				3	4	1					4
Тема 6. Аналіз, прогнозування, профілактика травматизму та професійної захворюваності на виробництві	8	2				3	4	1					3
Тема 7. Загальні положення фізіології, гігієни праці та виробничої санітарії	6	1				2	4						4
Тема 8. Повітря робочої зони. Вентиляція виробничих приміщень	8	1				4	5						4
Тема 9. Освітлення виробничих приміщень	6	2				2	3						3
Тема 10. Захист від вібрацій, шуму, ультразвуку та інфразвуку	4	1				2	4						4
Тема 11. Захист від іонізуючих випромінювань	4	1					3						3
Тема 12. Загальні поняття про виробничі небезпеки, причини їх виникнення та запобігання наслідкам	6	2				2	5	1					4

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Тема 13. Безпека функціонування систем під тиском та криогенної техніки	4	2				2	4					4
Тема 14. Безпека вантажно-розвантажувальних і транспортних робіт	4	2				2	3	1				4
Тема 15. Електробезпека	4	2				2	3					3
Тема 16. Пожежонебезпечні властивості матеріалів та речовин. Система пожежного захисту. Система організаційно-технічних заходів.	8	2				6	5	1				4
ІНДЗ		-										
Усього годин	90	32				58	90	6				84

5. Теми семінарських занять – не передбачено

6. Теми практичних занять – не передбачено

7. Теми лабораторних занять – не передбачено

8. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна форма	заочна форма
1	Нормативне забезпечення охорони праці в Україні. Закон України «Про охорону праці».	6	10
2	Організація охорони праці на підприємстві. Обов'язки робітника щодо дотримання вимог нормативних актів з охорони праці. Обов'язки власника щодо створення необхідних умов праці.	8	10
3	Пристосовування людини до навколишніх умов на виробництві (відчуття, сприймання, увага, пам'ять, уява, емоції) та їх вплив на безпеку праці. Причини нещасних випадків в сільському господарстві. Тяжкі, смертельні та групові нещасні випадки. Правила та заходи попередження нещасних випадків і аварій. План ліквідації	8	10

	аварій. План евакуації з аварійних приміщень		
4	Е л е к т р о б е з п е к а .	6	10
5	О с н о в и п о ж е ж н о ї б е з п е к и . С и с т е м а п о ж е ж н о г о з а х и с т у	6	12
6	Надання першої медичної допомоги при непритомності (втраті свідомості), шоку, тепловому та сонячному ударах, опіку, отруєнні, ураженні електричним струмом, оживлянні, обмороженні	8	10
7	Р о з с л і д у в а н н я т а о б л і к н е щ а с н и х в и п а д к і в , п р о ф е с і й н и х з а х в о р ю в а н ь т а а в а р і й н а в и р о б н и ц т в і .	8	12
8	В и р о б н и ч а с а н і т а р і я т а г і г і є н а п р а ц і н а п і д п р и є м с т в а х	8	10
	Разом	58	84

9. Індивідуальні завдання – не передбачено

10. Методи навчання

Методи вивчення дисципліни поділяються на словесні, наочні і практичні. Словесні методи: лекція, пояснення, розповідь, бесіда, інструктаж. Наочні методи: використання ілюстрацій, презентацій через мультимедійний проектор, відеороликів, демонстрація робочих процесів на установках під час виконання практичних робіт. Практичні методи: практичні роботи.

11. Контроль знань

Критерії оцінки іспиту:

оцінку «відмінно» (90-100 балів, А) заслуговує здобувач, який:

- всебічно, систематично і глибоко володіє навчально-програмовим матеріалом;
- вміє самостійно виконувати завдання, передбачені програмою, використовує набуті знання і вміння у нестандартних ситуаціях;
- засвоїв основну і ознайомлений з додатковою літературою, яка рекомендована програмою;
- засвоїв взаємозв'язок основних понять дисципліни та усвідомлює їх значення для професії, яку він набуває;

- вільно висловлює власні думки, самостійно оцінює різноманітні життєві явища і факти, виявляючи особистісну позицію;

- самостійно визначає окремі цілі власної навчальної діяльності, виявив творчі здібності і використовує їх при вивченні навчально-програмового матеріалу, проявив нахил до наукової роботи.

оцінку « добре» (82-89 балів, В) – заслуговує здобувач, який:

- повністю опанував і вільно (самостійно) володіє навчально-програмовим матеріалом, в тому числі застосовує його на практиці, має системні знання в достатньому обсязі відповідно до навчально-програмового матеріалу, аргументовано використовує їх у різних ситуаціях;

- має здатність до самостійного пошуку інформації, а також до аналізу, постановки і розв'язування проблем професійного спрямування;

- під час відповіді допустив деякі неточності, які самостійно виправляє, добирає переконливі аргументи на підтвердження вивченого матеріалу;

оцінку «добре» (74-81 бал, С) заслуговує здобувач, який:

- в загальному роботу виконав, але відповідає на екзамені з певною кількістю помилок;

- вміє порівнювати, узагальнювати, систематизувати інформацію під керівництвом викладача, в цілому самостійно застосовувати на практиці, контролювати власну діяльність;

- опанував навчально-програмовий матеріал, успішно виконав завдання, передбачені програмою, засвоїв основну літературу, яка рекомендована програмою;

оцінку «задовільно» (64-73 бали, D) – заслуговує здобувач, який:

- знає основний навчально-програмовий матеріал в обсязі, необхідному для подальшого навчання і використання його у майбутній професії;

- виконує завдання, але при рішенні допускає значну кількість помилок;

- ознайомлений з основною літературою, яка рекомендована програмою;

- допускає на заняттях чи екзамені помилки при виконанні завдань, але під керівництвом викладача знаходить шляхи їх усунення.

оцінку «задовільно» (60-63 бали, E) – заслуговує здобувач, який:

- володіє основним навчально-програмовим матеріалом в обсязі, необхідному для подальшого навчання і використання його у майбутній професії, а виконання завдань задовольняє мінімальні критерії. Знання мають репродуктивний характер.

оцінка «незадовільно» (35-59 балів, FX) – виставляється здобувач, який:

- виявив суттєві прогалини в знаннях основного програмового матеріалу, допустив принципові помилки у виконанні передбачених програмою завдань.

оцінку «незадовільно» (35 балів, F) – виставляється здобувач, який:

- володіє навчальним матеріалом тільки на рівні елементарного розпізнавання і відтворення окремих фактів або не володіє зовсім;
- допускає грубі помилки при виконанні завдань, передбачених програмою;
- не може продовжувати навчання і не готовий до професійної діяльності після закінчення університету без повторного вивчення даної дисципліни.

При виставленні оцінки враховуються результати навчальної роботи студента протягом семестру.

Критерії оцінки заліку:

- «**зараховано**» – здобувач має стійкі знання про основні поняття дисципліни, може сформулювати взаємозв'язки між поняттями.
- «**незараховано**» – здобувач має значні пропуски в знаннях, не може сформулювати взаємозв'язку між поняттями, що вивчаються в курсі, не має уявлення про більшість основних понять дисципліни, що вивчається.

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ЄКТС	Оцінка за національною шкалою
		для заліку
90-100	A	зараховано
82-89	B	
74-81	C	
64-73	D	
60-63	E	
35-59	FX	не зараховано з можливістю повторного складання
1-34	F	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

12. Методичне забезпечення - не передбачений

13. Рекомендована література

Базова

1. Бедрій Я.І. Основи охорони праці: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. / Я.І. Бедрій. Вид. 4-те переробл. і допов. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан. – 2014 р. – 240 с.

2. В. С. Хмельовський, Є. І. Марчишина, Т. О. Білько, М. М. Мотрич, В. І. Скібчик. Охорона праці. Навчальний посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2023. – 594 С.
3. Гандзюк М. П., Желібо Є. П., Халімовський М. О. Основи охорони праці: Підруч. для студ. вищих навч. закладів Заред М П Гандзюка - К Каравела, 2004. – 408 с.
4. Гогіташвілі Г.Г. Системи управління охороною праці: Навч. посібник. - Львів: Афіша, 2002. - 320 с.
5. Гогіташвілі Г.Г., Лати В.М. Основи охорони праці: Навч. посібник. - 2-ге видання, стереотипне. - Львів: «Новий світ-2000», 2005. - 232 с.
6. Жидецький В.Ц. Основи охорони праці: Підручник. - Львів: Афіша, 2002. – 320 с.
7. Жидецький В.Ц., Джигирей В.С., Сторожук В.М. та ін. Практикум із охорони праці: Навчальний посібник / За ред. канд. техн. наук, доцента В.Ц. Жидецького. - Львів: Афіша, 2000. - 352с.
8. Запорожець О. І., Протоєрейський О. С., Франчук Г. М., Боровик І. М. Основи охорони праці. Підручник. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 264 с.
9. Кодекс законів про працю України: Офіційне видання. - К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2002. - 224 с.
10. Купчик М.П., Гандзюк М.П., Степанець І.Ф. та ін. Основи охорони праці. - К.: Основа, 2000. - 416 с.
11. Отвага І. Профілактичне лікування - важлива ланка в системі.
12. Рожков А.П. Пожежна безпека: Навчальний посібник. – К.: Пожінформтехніка, 1999. – 256 с.
13. Трудове право України.: Навч. посібник / За ред. П.Д. Пилипенка. - К.: «ІнЮре», 2003.™ 536 с.
14. Трудове право України: Підручник. - К.: Вікар, 2003. - 725 с.
15. Трудове право України: Підручник. Вид. 2-ге / За ред. Н.Б. Болотної, Г.І. Чанишевої. - К.: Т-во «Знання», 2001. - 562 с.

Допоміжна

16. Закон "Про охорону праці". Збірник нормативних документів. 1 том. Київ, 1995.
17. Вищипай В. Ще раз про санітарно-гігієнічну характеристику умов праці // Охорона праці: Науково-виробничий журнал. - К., 2005. - № 1. - С.40.
18. Гайдук Л., Отвага І. Професійні хвороби та шляхи їх профілактики // Охорона праці: Науково-виробничий журнал. - К., 2004. - № 11 - С. 36-38.
19. Гігієнічна класифікація праці за показниками шкідливості та небезпечності факторів виробничого середовища, важкості та напруженості виробничого процесу. "Охорона праці", №6/98.
20. Гігієнічна класифікація умов праці за показниками шкідливості та небезпечності факторів виробничого середовища, важкості та напруженості виробничого процесу. - К., 1998. - 34 с.
21. Закон "Про пожежну безпеку". Нормативні акти та інші документи. Т. 1, 2, 3, 4.
22. Кузнецов Ю. Про порядок проведення медичних оглядів працівників певних категорій // Охорона праці: Науково-виробничий журнал. - К., 2004. -№10.- С 29-30.
23. Міжнародне законодавство про охорону праці: У 3 т. - К.: Основа, 1997.
24. Огневий Г. Експлуатація електрогосподарств на малих підприємствах // Охорона праці: Науково-виробничий журнал. - К., 2005. - № 2. - С. 32 - 34.
25. Пожежна безпека. Нормативні акти та інші документи: У 4 т. - К.: Основа, 1997. – 1998.

Інформаційні ресурси

1. Google Академія <https://scholar.google.com.ua/>

2. <http://www.dnopr.kiev.ua/> - Офіційний сайт Державного комітету України з промислової безпеки, охорони праці та гірничого нагляду (Держгірпромнагляду).
3. <http://www.nau.ua/> - Інформаційно-пошукова правова система «Нормативні акти України (НАУ)».
4. <http://www.social.org.ua/> - Офіційний сайт Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України.
5. Бібліотека Центральноукраїнського національного технічного університету <http://library.kntu.kr.ua/>
6. База даних Scopus <https://www.scopus.com/freelookup/form/author.uri/>
7. База даних Web of Science <https://clarivate.com/webofsciencegroup/solutions/web-of-science/>
8. База даних Orcid <https://info.orcid.org/what-is-orcid/>
9. Бібліотека Інституту сільського господарства Степу <https://isgs-naan.com.ua/members/login/>
10. Верховна Рада України <http://www.rada.kiev.ua/>.
11. Департамент агропромислового розвитку Кіровоградської обласної державної адміністрації <https://apk.kr-admin.gov.ua/>
12. Державна служба України з надзвичайних ситуацій <http://www.mns.gov.ua/>.
13. Кабінет Міністрів України <http://www.kmu.gov.ua/>.
14. Міністерство аграрної політики України <http://minagro.gov.ua/>
15. Міністерство екології та природних ресурсів України <http://www.menr.gov.ua/>.
16. Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України <http://www.mon.gov.ua/>; <http://www.osvita.com/>.
17. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського <http://www.nbuv.gov.ua/>
18. Національна наукова сільськогосподарська бібліотека Національної академії аграрних наук України <http://dns.gb.com.ua/>
19. Обласна універсальна наукова бібліотека ім. Д. І. Чижевського <https://library.kr.ua/>
20. Офіційне інтернет-представництво Президента України <http://www.president.gov.ua/>.
21. Постійне представництво України при ООН <http://www.uamission.org/>.
22. Рада національної безпеки і оборони України <http://www.rainbow.gov.ua/>.
23. Репозитарій Центральноукраїнського національного технічного університету <http://dspace.kntu.kr.ua/jsru/>
24. Український інститут досліджень навколишнього середовища і ресурсів при Раді національної безпеки і оборони України <http://www.eriukr.net/index.htm/>.